

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

28.05.2024.

Nr. 1-12/5

Tieslietu ministrija,
pasts@tm.gov.lv

Ieslodzījuma vietu pārvalde,
pasts@iev.gov.lv

Rīgas Centrālcietums
rigas.centralcietums@iev.gov.lv

Ziņojums par soda – ievietošana soda izolatorā – piemērošanas praksi Rīgas Centrālcietumā

2024. gada 7. maijā Tiesībsarga biroja Prevencijas daļas vadītāja L. Namniece-Bērziņa, Informācijas centra vadītāja E. Berķe, Prevencijas daļas vecākā juriste S. Garsvāne un Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas juriste I. Grišāne bez iepriekšēja brīdinājuma apmeklēja Rīgas Centrālcietumu. Vizītes virsmērķis bija novērst sliktas apiešanās riskus saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgās, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidiem Fakultatīvo protokolu. Šajā ziņojumā tiks aprakstīts konstatētais attiecībā uz soda – ievietošana soda izolatorā – piemērošanas praksi. Par pamatu ir ņemtas Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (turpmāk – CPT) sniegtās rekomendācijas pēc 2022. gada vizītes Latvijā¹. Kā arī 2022. gada 19. jūlija tiesībsarga atzinumā Nr. 1-5/181 sniegtās rekomendācijas attiecībā uz apstākļu uzlabošanu Rīgas Centrālcietuma 3. un 4. korpusa soda izolatoros.² Savukārt CPT Rīgas Centrālcietumu pēdējo reizi apmeklēja 2022. gada maijā.

¹ CPT ziņojums Latvijas valdībai par vizīti Latvijā no 2022. gada 10. līdz 20. maijam latviešu valodā pieejams: <https://rm.coe.int/1680abe946>

² Atzinums pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/resource/5261/>

Tiesībsarga biroja darbinieku vizītes laikā notika sarunas ar Rīgas Centrālcietuma priekšnieka p.i. A. Ādamsonu, cietuma priekšnieka vietnieku A. Rudzišu un citām cietuma amatpersonām un darbiniekiem. Tika apskatīti soda izolatori un notika sarunas ar ieslodzītajām personām, kuras atradās soda izolatoros, kā arī notika darbs ar dažāda veida dokumentiem, lai labāk izprastu sodu piemērošanas praksi Rīgas Centrālcietumā.

1. Vispārīga informācija par Rīgas Centrālcietumu un soda izolatoriem

[1] Rīgas Centrālcietums ir izmeklēšanas cietums ar slēgtā cietuma nodaļu un daļēji slēgtā cietuma nodaļu.³ Vizītes sākumā Rīgas Centrālcietumā atradās 1034 ieslodzītās personas.

Arī šajā Rīgas Centrālcietuma apmeklējuma reizē varēja novērot, ka cietuma korpusos ir pieejams neliels skaits uzraugu. Vizītes dienā bija vakantas 85 uzraugu amata vietas. Piemēram, 3. korpusā no 10 uzraugiem vizītes dienā bija 5 uzraugi. Savukārt 4. korpusā no 7 uzraugiem – bija 3. Katrā korpusā šie uzraugi bija atbildīgi ne tikai par korpusu kamerās atrodošo ieslodzīto personu, bet arī par soda izolatoros ievietoto ieslodzīto personu uzraudzību un soda režīma nodrošināšanu. Jau 2022. gadā CPT attiecībā uz cietuma personāla jautājumu konstatēja, ka Rīgas Centrālcietumā bija īpaši neapmierinoša situācija – uz 901 ieslodzīto personu bija brīva 61 uzraugu amata vieta.⁴ CPT aicināja Latvijas iestādes nekavējoties pārskatīt personāla apjomu Rīgas Centrālcietumā (kā arī citās ieslodzījuma vietās, kur arī ir nepietiekams darbinieku skaits) ar mērķi palielināt ieslodzījuma zonās klātesošo uzraugu skaitu. Lai to paveiktu, jāizstrādā personāla atlases stratēģija, kas balstās pienācīgā atalgojumā un uzlabotos dienesta apstākļos.⁵ **Lūgums Tieslietu ministriju sniegt informāciju, kas ir darīts un tiek plānots darīt šīs rekomendācijas īstenošanā, lai aizpildītu Rīgas Centrālcietuma vakantās uzraugu amata vietas.**

[2] Soda izolatori atrodas 3. un 4. korpusā. 3. korpusā ir 9 sodu izolatori un 4. korpusā ir – 12. Abu korpusu soda izolatoros bija ievietotas ieslodzītās personas. Tāpat kā 2022. gadā visi soda izolatori ir veidoti kā vienieslodzījuma kameras.

[3] 2022. gada 19. jūlija tiesībsarga atzinumā, vērtējot sadzīves apstākļus:

³ Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2022. gada publiskais pārskats. Pieejams:

<https://www.ievp.gov.lv/lv/media/5616/download?attachment>

⁴ CPT ziņojums Latvijas valdībai par vizīti Latvijā no 2022. gada 10. līdz 20. maijam, 107. paragrāfs.

⁵ Turpat, 108. paragrāfs.

- 3. un 4. korpusa soda izolatoros bija secināts, ka dabiskais apgaismojums nav pietiekams, lai vienīgi ar to pilnībā nodrošinātu telpas apgaismošanu. Tāpēc personas ievietošanas brīdī nepieciešams nodrošināt pilnvērtīgu mākslīgo apgaismojumu.

Vizītes dienā tika saņemta informācija, ka soda izolatoros ir uzlabots mākslīgais apgaismojums, kas apstiprinājās vizītes laikā. Vizītes dienā varēja redzēt, kā ieslodzītās personas pašas izskrūvē griestu lampā spuldzi, lai tā netraucētu – nespīdētu acīs. Tajā pašā laikā tika saņemta sūdzība no ieslodzītās personas, kura atradās soda izolatorā, ka mākslīgais apgaismojums varētu būt labāks, lai lasītu grāmatu. Apskatot griestu lampas, varēja redzēt, ka tajās var ieskrūvēt divas spuldzes. **Aicinu Rīgas Centrālcietuma priekšnieku, gadījumos, kad saņem sūdzību par nepietiekamu mākslīgo apgaismojumu soda izolatorā (it sevišķi, ja personai tajā ir jāpavada ilgāks laiks), nodrošināt ar pietiekamu mākslīgo apgaismojumu, piemēram, griestu lampā ieskrūvējot spožāku spuldzi.**

- 3. korpusā bija konstatēts, ka, atverot soda izolatora ārējās durvis, daļēji norobežotais sanitārais mezgls ir pilnībā pārredzams, tādējādi nav nodrošināts privātums personai.

Vizītes dienā, atverot soda izolatora ārējās durvis, tika konstatēts, ka uz režģu durvīm ir uzstādītas metāla plāksnes. Līdz ar to privātums ir nodrošināts, ja ir aizvērtas gan soda izolatora ārējās durvis, gan režģu durvis un kontrole tiek veikta caur durvju actiņu.

- 4. korpusā bija secināts, ka soda izolatoros dabiskā ventilācija nav pietiekama, lai pilnībā nodrošinātu telpas vēdināšanu.

Vizītes dienā, tika saņemta informācija, ka ieslodzījuma vietā apkures sezona ir noslēgusies. Apskatot soda izolatorus, bija redzams, ka, lai nodrošinātu telpas vēdināšanu, ir atvērts logs. Soda izolatoros, kuros nebija atvērts logs, bija sasmacis gaiss. No lielākās daļas ieslodzīto personu, kuras atradās soda izolatoros, bija saņemta sūdzība, ka soda izolatoros ir auksti. Naktīs guļot arī ar virsdrēbēm. 4. korpusa soda izolatoru koridorā gaisa temperatūra bija + 19° C. Līdz ar to var pieņemt, ka soda izolatoros varēja būt minimālā pieļaujamā gaisa temperatūra vai zemāka. Abos korpusos soda izolatori ir izvietoti ēkas cokolstāvā. **Aicinu Rīgas Centrālcietuma priekšnieku, nepieciešamības gadījumā iesaistot ieslodzījuma vietu pārvaldi, šādos gadījumos, kad telpā ir minimālā gaisa temperatūra vai zemāka, abu korpusa soda izolatoros ievietotās ieslodzītās personas nodrošināt ar**

biezāku segu vai izsniegt vairākas segas. Vienlaikus lūgums sniegt informāciju par mākslīgās ventilācijas iespējām abu korpusu soda izolatoros nodrošināt atbilstošu gaisa kvalitāti.

- Bija norādīts, ka ar īpašu rūpību jāpieiet deratizācijas un dezinfekcijas pasākumiem, rīkojot tos pietiekami bieži, lai nodrošinātu sanitāro prasību ievērošanu visā iestādē.

Vizītes dienā gan no ieslodzītajām personām, gan no darbinieku puses bija saņemta informācija, ka žurku esamība ieslodzījuma vietā ir problēma. Iespēju robežās notiekot aktīva rīcība, lai mazinātu žurku klātesamību cietumā. **Aicinu Rīgas Centrālcietuma priekšnieku turpināt uzsāktos deratizācijas un dezinfekcijas pasākumus. Izvērtēt nepieciešamību konsultēties ar jomas speciālistiem, lai efektīvizētu šobrīd veiktos deratizācijas un dezinfekcijas pasākumus.**

[4] Papildus 2022. gada 19. jūlija tiesībsarga atzinumā aprakstītajiem apstākļiem:

- 4. korpusa soda izolatorā Nr. 408 uz sienas tika fiksēts pelējums. Vispārzināms ir fakts, ka pelējuma sēne ir kaitīga cilvēka veselībai, līdz ar to nav pieļaujams, ka tajā soda izolatorā ievietotu ieslodzīto personu. **Aicinu Rīgas Centrālcietuma priekšnieku veikt nepieciešamos pasākumus, lai likvidētu pelējumu.**
- Vizītes laikā tika saņemta informācija, ka 4. korpusa soda izolatoru koridorā esošajos metāla skapjos, kuros glabājas ieslodzīto personu trauki, pārtika (piemēram, maize, garšvielas), tiek iekšā žurkas. **Aicinu Rīgas Centrālcietuma priekšnieku rast risinājumu, lai žurkas nevarētu iekļūt metāla skapīšos, piemēram, nostiprinot durvis ar magnētisku slēdzi.**
- Apskatoties soda izolatorus, kuros sodu neizcieta ieslodzītās personas, tajos varēja konstatēt atstātos priekšmetus no iepriekšējām ieslodzītajām personām, kuras izcietušas sodu, piemēram, ziepes, maize, tualetes papīrs, zobu pasta, pudeles ar šķidrumu. **Lūgums Rīgas Centrālcietuma priekšnieku sniegt informāciju: 1) par vispārējo kārtību, kad ir jāiztīra soda izolators – uzreiz pēc tam, kad ieslodzītā persona izcietusi piemēroto soda ilgumu soda izolatorā, vai pirms nākamā ieslodzītās personas piemērotā soda izciešanas uzsākšanas; 2) kur tas ir regulēts; 3) kurš veic soda izolatoru uzkopšanu.**

[5] Vizītes dienā varēja novērot, ka ieslodzītās personas var nesaudzīgi izturēties soda izolatora telpā, piemēram, skrāpēt sienās, apzīmēt sienas, censties aizlīmēt lampas (lai aizsegtu nakts apgaismojumu), izskrūvēt spuldzi griestu lampā (lai dienas laikā nespīdētu acīs), līmēt ciet ventilācijas atveres, bojāt izsaukuma pogas un salauzt tualetes podu vākus un sēdriņkus. Faktiski nevienā soda izolatorā nebija izsaukuma pogas, kas darbotos. Lai ieslodzītā persona pievērstu sev uzmanību, viņam ir jādausa pa metāla durvīm.

Jau 2023. gada 30. oktobra ziņojumā par soda – ievietošanu soda izolatorā – piemērošanas praksi Daugavgrīvas cietuma Grīvas nodaļā⁶ tiesībsargs sniedza rekomendāciju – aicināja ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieku apzināt jautājumu par signālpogu uzstādīšanu visu ieslodzījumu vietu soda izolatoros. **Lūgums ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšniekam sniegt informāciju par šīs rekomendācijas izpildi. Vienlaikus sniegt informāciju, vai ir rasts risinājums tam, lai uzstādītās signālpogas ieslodzītās personas nevarētu sabojāt.**

Savukārt Rīgas Centrālcietuma priekšnieku lūdzu apzināt esošo soda izolatoru tehnisko stāvokli (piemēram, vados karājošās lampas, atsegtos vadus, salauztos tualetes podu vākus un sēdriņkus) un novērst konstatētās nepilnības.

2. Soda – ievietošana soda izolatora – piemērošanas ilgums

[6] Vizītes laikā, apskatot soda izolatorā ievietoto ieslodzīto personu uzskaites žurnālu, varēja secināt, ka 2022. gadā soda izolatoros ieslodzītās personas ir ievietotas 386 reizes, 2023. gadā – 506 reizes un 2024. gadā (līdz vizītes dienai) – 182 reizes. Detalizētāk apskatoties 2024. gadā veiktos ierakstus, soda izciešanas ilgums var būt no 1, 2 vai 3 diennaktīm līdz 10, 11, 12, 13 vai 14 diennaktīm. Vidējais soda izciešanas ilgums 2024. gadā ir 8 diennaktis. Aptuveni 60 % gadījumu ieslodzītajām personām soda izciešanas ilgums bija piemērots 10 – 14 diennaktīm. Maksimālais soda izciešanas ilgums – 14 diennaktis – bija piemērots 37 reizes. Vizītes laikā detalizētāk netika analizēts, kādos gadījumos tiek piemēroti lielākie soda izciešanas ilgumi.

3. Lēmuma pieņemšana par soda piemērošanu

[7] Izlases kārtībā, iepazīstoties ar konkrētām ieslodzītajām personām 2024. gadā pieņemtajiem lēmumiem par soda piemērošanu un ar tiem saistītajiem dokumentiem, kopumā radās pozitīvs priekšstats. Lasot pieņemtos lēmumus un ar tiem saistītos dokumentus, notikumu apraksti bija īsi

⁶ Ziņojums pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/resource/soda-piemerosanas-prakse-daugavgrivas-cietuma/>

un kodolīgi, kas ir vērtējams pozitīvi. Tāpat bija viegli saprast notikumu apstākļus, t.sk., kāds aizliegtais priekšmets ticis atrasts pie ieslodzītās personas, kādus lamuvārdus ieslodzītā persona ir lietojusi. Notikumu apraksti sniedza arī priekšstatu par ieslodzītās personas attieksmi pret brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumiem un saviem pienākumiem. **Aicinu Rīgas Centrālcietuma priekšnieku lēmumā vai darbinieku ziņojumā atšifrēt dažos vārdos, kādā veidā izpaudās ieslodzītās personas agresīva uzvedība. Līdzīgi kā tiek atšifrēts atrastais aizliegtais priekšmets vai lietotie lamuvārdi.**

4. Secīgi piemērots sods – ievietošana soda izolatorā

[6] CPT savā ziņojumā Latvijas valdībai norādīja, ka: “(..) ņemot vērā izolatora potenciāli ļoti nelabvēlīgo iespaidu, būtu jāaizliedz secīgi disciplināri sodi, kuru rezultātā tiek noteikta nepārtraukta ievietošana izolatorā, pārsniedzot maksimālo termiņu. Komiteja iesaka šo prasību ieviest praksē visos Latvijas cietumos.”⁷ Izlases kārtībā iepazīstoties ar konkrētām ieslodzītajām personām 2024. gadā pieņemtajiem lēmumiem par soda piemērošanu un ar tiem saistītajiem dokumentiem, tika fiksēts viens gadījums, kad ieslodzītā persona soda izolatorā izcieta divus secīgi piemērotus sodus. Tādā veidā ieslodzītā persona soda izolatorā atradās 24 diennaktis, kas pārsniedz maksimāli pieļaujamo atrašanās ilgumu – 14 diennaktis – soda izolatorā.

Tiesībsarga rīcībā ir informācija, ka Tieslietu ministrijā 2024. gadā ir plānots virzīt Latvijas Sodū izpildes kodeksa grozījuma projektā priekšlikumu, kas nepieļaus vairs notiesātās personas ievietot atkārtoti soda izolatorā sākuma dienu uzskatot iepriekšējā disciplinārsoda izciešanas pēdējo dienu.⁸ **Aicinu ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieku sadarbībā ar Tieslietu ministriju līdz grozījumu stāšanās spēkā izstrādāt pagaidu rīcības modeli (par to informējot visas ieslodzījuma vietas), kā ieslodzījuma vietām ir jārikojas, gadījumos, kad ieslodzītajām personām īsā laika periodā ir izpildāmi vairāki sodi – ievietošana soda izolatorā.**

5. Soda piemērošana par tīšu kaitēšanu savai veselībai

[7] Iepazīstoties ar konkrētām ieslodzītajām personām pieņemtajiem lēmumiem par soda piemērošanu, tika fiksēti gadījumi, ka ieslodzītajām personām tīši kaitējot savai veselībai ir piemēroti sodi, piemēram, aizliegta kārtējā tikšanās vai ievietošana soda izolatorā uz 3 diennaktīm.

⁷ Ziņojums Latvijas valdībai par CPT vizīti Latvijā no 2022. gada 10. līdz 20. maijam, 114. paragrāfs.

⁸ Tieslietu ministrijas 2023. gada 28. novembra atbilde (reģ. Nr. 1-17/3522) par Daugavgrīvas cietumu, 3. punkts. Pieejama: <https://www.tiesibsargs.lv/resource/soda-piemerosanas-prakse-daugavgrivas-cietuma/>

2006. gada 30. maija Ministru kabineta noteikumu Nr. 423 "Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi"⁹ 45.11. apakšpunktā ir noteikts notiesātās personas aizliegums tīši kaitēt savai veselībai, līdz ar ko par šādu rīcību notiesātajai personai var tikt piemērots sods.

CPT savā ziņojumā Latvijas valdībai ir "(...) uzsvērusi, ka paškaitējums visbiežāk atspoguļo psiholoģiskas vai garīgās veselības problēmas, kuras būtu jārisina no terapeitiskās, nevis soda perspektīvas. CPT aicina Latvijas iestādes nodrošināt, lai paškaitējuma darbības vairs netiktu uzskatītas par disciplinārpārkāpumiem, ņemot vērā iepriekšminētās piezīmes, un lai tās izvērtētu un risinātu veselības aprūpes speciālisti."¹⁰

Tiesībsarga rīcībā ir informācija, ka paškaitējuma aizliegums vispār vairs netiks paredzēts nevienā normatīvajā aktā, kas regulē brīvības atņemšanas soda un apcietinājuma izpildi. Tieslietu ministrija 2023. gada 15. novembrī nosūtīja ieslodzījuma vietu pārvaldei vēstuli Nr. 1-14.2/3393, kurā skaidroja iespēju jau šobrīd nepiemērot sodu par notiesātā izdarītu paškaitējumu, jo kaut arī saskaņā ar spēkā esošo regulējumu ieslodzītajai personai ir aizliegts tīši kaitēt savai veselībai, ieslodzījuma vietas priekšnieks ieslodzītajai personai, ja tā tīši kaitējusi savai veselībai, var piemērot sodu.¹¹ **Aicinu ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieku informēt ieslodzījuma vietu priekšniekus par iespēju jau šobrīd nesodīt ieslodzītās personas par izdarītu paškaitējumu. Tādā veidā īstenojot CPT sniegto rekomendāciju Latvijas valstij.**

Vizītes noslēguma sarunā ar cietuma priekšnieka p.i. un cietuma priekšnieka vietnieku tika pārrunāti un precizēti Tiesībsarga biroja darbinieku novērojumi, t.sk., par soda – ievietošana soda izolatorā – piemērošanas praksi.

Lūgums mēneša laikā sniegt lūgto informāciju un informēt par veiktajām vai plānotajām darbībām sniegto rekomendāciju īstenošanā, norādot to īstenošanas termiņus. Informējam, ka ziņojums kopā ar sniegtajām atbildēm par katras rekomendācijas īstenošanu tiks publicēts tiesībsarga oficiālajā tīmekļvietnē. Tādēļ lūgums norādīt, sniedzot pamatojumu, ja ziņojumā saskatāt informāciju, kuru nebūtu pieļaujams publicēt, jo tā apdraudētu ieslodzījuma vietas drošību un/vai kārtību.

⁹ Ministru kabineta noteikumi pieejami: <https://likumi.lv/ta/id/136495-brivibas-atnemsanas-iestades-ieksejas-kartibas-noteikumi>

¹⁰ Ziņojums Latvijas valdībai par CPT vizīti Latvijā no 2022. gada 10. līdz 20. maijam, 116. paragrāfs.

¹¹ Tieslietu ministrijas 2023. gada 28. novembra atbilde (reģ. Nr. 1-17/3522) par Daugavgrīvas cietumu, 4. punkts. Pieejama: <https://www.tiesibsargs.lv/resource/soda-piemerosanas-prakse-daugavgrivas-cietuma/>

Pateicos par vizītes laikā sniegto informāciju un sadarbību ar Tiesībsarga biroja darbiniekiem.

Ar cieņu

tiesībsargs

Juris Jansons

Liene Namniece-Bērziņa

liene.namniece-berzina@tiesibsargs.lv

* No 2024.gada janvāra Tiesībsarga biroja gatavotie dokumenti tiek formatēti, ievērojot pieklūstamības prasības personām ar uztveres un redzes traucējumiem.